

1.600 DE ANI DE LA APARIȚIA VULGATEI *

Pr. Eugen Drăgoi

Fericitul Ieronim, părintele Vulgatei

Fericitul Ieronim (347- 420), pe care Biserica Ortodoxă îl prăznuiește la 15 iunie alături de Fericitul Augustin, s-a născut în localitatea Strido, în Dalmația (pe teritoriul fostei Iugoslavii). A studiat gramatica, retorica, filosofia și pe clasicii latini la Roma, unde s-a botezat în anul 365. Consacrându-se vieții monahale, împreună cu prietenul său Rufin († 411), vizitează Locurile Sfinte și este hirotonit preot în Antiohia. Pleacă apoi la Constantinopol unde ascultă predicile Sfântului Grigorie de Nazianz și se împrietenește cu Sfântul Grigorie de Nyssa. Tot acum își desăvârșește cunoștințele de limbă greacă și de ebraică. La invitația papei Damasus (366-384), participă la un sinod la Roma și devine secretarul papei (382). Aici organizează un grup de văduve din nobilimea romană, care practicau o asceză severă. Relațiile lui de îndrumător al acestor creștine i-au atras mai multe acuze nedrepte; Ieronim va părăsi Roma, după numai trei ani de ședere aici și pleacă în Palestina unde întemeiază o mănăstire, la Betleem. După 34 de ani de asceză și activitate laborioasă în domeniul scrisului bisericesc, Ieronim își dă obștescul sfârșit și este îngropat în Biserica Nașterii Domnului din Betleem. Ulterior, moaștele sale au fost transferate în biserica Santa Maria Maggiore din Roma.

Opera Fericitului Ieronim cuprinde traduceri și lucrări originale. Cea mai importantă traducere este cea a Bibliei în limba latină vorbită de popor, realizată între 383-404. Această versiune a Scripturii a fost numită în secolul al XIII-lea *Vulgata*. A tradus, de asemenea, omilii și comentarii la cărțile biblice scrise de Origen, precum și lucrări semnate de Eusebiu, Didim cel

* Comunicare susținută în cadrul Simpozionului Științific „*Biblia în Biserica Ortodoxă. Receptarea populară*“, organizat la Centrul Eparhial Galați, în ziua de 15 iunie 2004.

Orb, pe care l-a cunoscut personal, Pahomie, Epifanie ș.a.

Dintre lucrările originale, se remarcă o serie de comentarii biblice (la psalmi, Ecleziașt, profeți, la Matei, la Apocalipsă etc.), lucrări apologetice, precum *Contra lui Vigilantiu* (în care apără cultul sfintelor moaște), *Dialog contra pelagianilor* (erezie condamnată de Sinodul al III-lea Ecumenic), *Viața Sfântului Pavel din Teba*, *Viața Sfântului Ilarion* (fondator al monahismului palestinian) etc.

Una dintre cele mai importante lucrări originale este *Despre oamenii iluștri* (*De viris illustribus*), prima lucrare de istorie a literaturii creștine.

Fericitul Ieronim, traducător al Bibliei

Înainte de a ne referi la *Vulgata*, am dori să stăruim un pic asupra titlurilor de „sfânt“ și „fericit“, între care Biserica a făcut, din vechime, deosebire. Astfel, Sfântul Atanasie al Alexandriei (secolul al IV-lea) numește pe mucenici sfinți, iar pe un episcop local, și el martir, „fericit“ (*Viața și petrecerea Sfântului Antonie*). În veacul al IX-lea, Sfântul Teodor Studitul, când se referă la Epifanie al Salaminei, îl numește sfânt, iar când vorbește de Sofronie, îi acordă doar apelativul de fericit.

Potrivit mărturiei lui Vincențiu de Lerin, sfinți părinți sunt socotiți „scriitorii vechi, recunoscuți ca martori clasici ai tradiției apostolice, considerați de sinoadele ecumenice și locale ca învățători și apologeți ai doctrinei lui Iisus Hristos. Ei se numesc sfinți părinți întrucât noi primim, ascultăm, urmăm ceea ce ne dau ei ca învățători ai Bisericii vechi. Astfel de martori clasici ai tradiției nu sunt recunoscuți toți, ci numai aceia care s-au conformat următoarelor cerințe: *antichitatea, credința nepătată ortodoxă, viața sfântă și recunoașterea din partea întregii Biserici*, expres sau tacit sau prin acordarea titlului din partea sinoadelor ecumenice, ori din partea sinoadelor aprobate de Biserică“. Vincențiu de Lerin consideră că titlul de sfânt părinte se poate conferi celui care „trăiește în credința și comuniunea ortodoxă, în sfințenie, înțelepciune, constanță, care învață conform acestei credințe și în această comuniune, care perseverează până la sfârșit și s-a învrednicit să moară ca un credincios întru Hristos sau să primească cu bucurie martiriul pentru Hristos“.

Apelativul de „fericit“ s-a acordat din vechime de către Biserică celor care s-au remarcat într-un mod deosebit - în cazul scriitorilor patristici - și se bucurau de o cinstire mai mare decât alții, fără să fi ajuns la gradul

sfințeniei. „În special, au primit acest calificativ cei care au deținut un rang în ierarhia bisericească, preoții și, în special, episcopii (Teodoret al Cirului, Ieronim, Augustin...)“.

Î.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu, la sfârșitul unui studiu intitulat „*Sfinți*“ și „*fericiți*“ *părinți ai Bisericii* (în vol. *Studii patristice*, Timișoara, 1984, p. 29-40), concluzionează: „Există, deci, deosebire între «sfinți», «fericiți» și «scriitori bisericești». Sfinți părinți îi vom considera pe acei vechi scriitori creștini care au păstrat și propovăduit Ortodoxia în doctrină, care au practicat o viață morală sfântă și au fost recunoscuți ca atare de Biserică... În scrierile lor, acești sfinți părinți depozitează revelația divină ce o aveau de la înaintași prin viu grai și creează ei înșiși, prin neasemuita lor operă, ceea ce numim Sfânta Tradiție. Toți ceilalți sunt «fericiți» sau numai «scriitori bisericești»“.

Și acum să facem o scurtă privire asupra activității de traducător al Sfintei Scripturi a Fericitului Ieronim.

Pontificatul papei Damasus este cunoscut drept unul fructuos pe plan teologic, prin măsurile sale de stabilitate doctrinară în Apus, prin legăturile cu marii părinți capadocieni ale căror opere erau traduse în Apus (se cunosc schimburile epistolare ale papei cu Sfântul Vasile cel Mare) și prin politica pacifistă și convingerile creștin - ortodoxe ale împăratului Teodosie cel Mare, care s-a străduit să pună capăt manifestărilor agonice ale păgânismului în imperiu și să îndepărteze ereziile și efectele lor.

Marile confruntări religioase postulau un limbaj teologic fără ambiguități; acesta, la rândul lui, cerea un text biblic fără greș, pentru a nu lăsa loc speculațiilor doctrinare și interpretărilor personale, care favorizau apariția ereziilor. Astfel de considerente îl vor fi determinat pe primatul Romei să purceadă la o revizuire a multelor variante de texte biblice care se născuseră după apariția în secolul al II-lea a *Italei*, Biblia în uz a creștinilor din Apus. Pentru a realiza această responsabilă și dificilă muncă, papa l-a însărcinat pe învățatul teolog Ieronim, căruia pentru început îi încredințează revizuirea textului celor patru Evanghelii, după originalul grecesc. Papa consideră reușită această întreprindere a lui Ieronim și-i încredințează, în continuare, treptat, celelalte cărți canonice nou-testamentare, armonizând recenziile latine cu originalul grecesc. Deși munca sa este întâmpinată cu rezerve din partea unor teologi latini, printre care Fericitul Augustin și Rufin, Ieronim continuă cu traducerea Vechiului Testament. Mai întâi realizează două

traduceri ale Psaltirii: prima la Roma, în 383, după Septuaginta, care va fi în uzul Bisericii Romane până în secolul al XVI-lea; a doua la Betleem, în 386, după *Hexapla* lui Origen, versiune utilizată inițial în Galia, iar din secolul al XVI-lea cu aplicare generală în Apus. Din 390 până către 404 traduce întreg Vechiul Testament, după originalul ebraic.

În munca de traducere a Vechiului Testament, pe care a desfășurat-o la Betleem, Fericitul Ieronim s-a folosit de cunoștințele pe care le aveau rabinii ce trăiau în apropiere.

Mai puțin cunoscută în lumea teologică este însă colaborarea Fericitului Ieronim, la traducerea Bibliei, cu unele cuvicioase femei care viețuiau la Roma și Betleem.

Una dintre acestea a fost Cuvioasa *Marcela* (n. 325), prăznuită la 31 ianuarie, care a înființat o obște monahală în palatul său aflat pe colina Aventin din Roma, unde astăzi se află bazilica Sfânta Sabina. Împreună cu Asella, sora sa mai tânără, cu Paula cea Bătrână, cu Principia și cu Fabiola, o aristocrată romană, studiau intens Sfânta Scriptură. Marcela cunoștea limba greacă și era vestită pentru exegezele sale biblice și pentru analizele semantice pe care le făcea. Era o femeie inteligentă și instruită, având o predilecție pentru expuneri savante, în cuvinte și expresii adesea greu de înțeles. Fericitul Ieronim a afirmat mai târziu că îi datorează Marcelei, în mare parte, propria erudiție.

Această cuvioasă femeie comenta pasaje însemnate ale Sfintei Scripturi împreună cu Ieronim și era căutată de teologi și preoți din Roma pentru discuții și comentarii privind Sfânta Scriptură. A fost îndrumătoarea multor femei sfinte, între care și a Cuvioasei Melania cea Bătrână.

Biblia tradusă de Fericitul Ieronim se impune treptat, astfel încât în secolul al VII-lea devine singura versiune acceptată de Biserica Apuseană. La această afirmare a contribuit fidelitatea față de textul original și calitatea traducerii, arătându-l pe traducător drept un redevabil filolog și teolog.

Bibliștii recunosc și unele curențe ale traducerii ieronimiene, datorate fie grabei cu care a lucrat la unele cărți (cartea Iudit o traduce, bunăoară, într-o singură noapte, iar cartea Tobit într-o singură zi !), fie datorită unor variante textuale pe care le-a avut la îndemână și care ulterior s-au pierdut, sau din alte cauze ce nu mai pot fi astăzi cunoscute. Aceste scăpări nu scad însă valoarea de ansamblu a traducerii, realizate în urmă cu 1.600 de ani.

Cei mai vechi codici ai Bibliei traduse de Fericitul Ieronim datează din

secolele VI-VIII, iar manuscrisele acestei versiuni depășesc impresionanta cifră de 8.000.

Reformele din sânul Bisericii Romei, petrecute în perioada carolingiană, includ la finele veacului al VIII-lea și o revizuire a traducerii Bibliei realizate de Fericitul Ieronim, misiune încredințată de curia romană lui Alcuin.

În secolul al XIII-lea iau ființă în Apus *corectoriile* - grupuri de învățați, îndeosebi din rândul ordinilor monahale, cărora li s-au încredințat revizuirea traducerii textului biblic și uniformizarea acestuia. Acum, versiunea Bibliei traduse de Fericitul Ieronim se va numi *Vulgata*, nume pe care specialiștii l-au tradus fie prin *populara*, adică traducerea s-a făcut în limba latină vorbită de popor, fie prin *obișnuita* sau *cunoscuta*. Ideea creării corectoriilor nu a fost însă tocmai fericită, dată fiind diferența de vederi, de metode și de capacitate teologică și lingvistică a membrilor acestora, contribuind astfel mai mult la deformarea textului și la traduceri diferite.

În sesiunea a IV-a a Sinodului de la Trident (8 aprilie 1546), părinții conciliari declară *Vulgata* ca text oficial și autentic pentru Biserica Apuseană, iar autoritatea supremă ecleziastică a Romei își ia asupra ei grija editării și tipăririi textului Scripturii. Au urmat mai multe ediții oficiale ale *Vulgatei*, ultima revizuire a traducerii în limba latină având loc în anul 1986.

În finalul acestor modeste rânduri, ne folosim de autoritatea marelui patrolog, părintele prof. dr. Ioan Gh. Coman, pentru a creiona un portret al personalității Fericitului Ieronim: „Ieronim a fost un mare Părinte al Bisericii și unul dintre cei mai străluciți scriitori ai perioadei a II-a patristice latine. Corespondența sa poate fi pusă între capodoperele literare ale creștinismului. A fost cel mai mare filolog biblic latin și traducătorul clasic al Sfintei Scripturi în limba latină, traducere numită *Vulgata*. El a fost unul dintre cei mai învățați exegeți ai Sfintei Scripturi. A fost un istoric remarcabil atât prin operele traduse sau adaptate din istoricii greci (Eusebiu), cât și prin cele strict personale, printre care continuarea *Cronicii lui Eusebiu* și *Despre oamenii iluștri*. Prin această din urmă lucrare, Fericitul Ieronim creează genul istoriei literare creștine. El este un traducător de valoare în numeroase domenii ale teologiei: Sfânta Scriptură, opere dogmatice, opere istorice, arheologice, monahale. Prin lucrările sale de traducere, autorul nostru contribuie substanțial la legătura spirituală dintre Răsăritul și Apusul creștin.“